

Can Soyer

1980 yılında Almanya'da doğdu. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Cografya Fakültesi Sosyal Antropoloji Bölümü mezunu. Şimdiye kadar çeşitli gazete, dergi ve kitaplarda makaleleri yayınlandı. Halen İleri Haber'de köşe yazarlığını sürdürüyor. Türkiye İşçi Partisi üyesi.

Metin Çulhaoğlu ile birlikte yazdığı *Solda Sivil Toplum Söylemi: Gerçekler ve Yanılsamalar* (Özgür Üniversite Kitaplığı) isimli bir kitabı bulunan Soyer'in makaleleriyle katkıda bulunduğu kitaplar ise şunlardır: *Türkiye'de Neoliberalizm, Demokrasi ve Ulus Devlet* (Yordam Kitap); *Marksizm ve İki Kültür* (Bilim ve Gelecek Yayınları); *Anaakım Bilime Marksist Müdahaleler* (İleri Kitap); *Türkiye'nin Laiklik Kavgası* (İleri Kitap); *Sosyalizmin Yön Arayışı* (İleri Kitap).

Yordam Kitap: 380 • Marksizm ve Siyaset • Can Soyer

ISBN 978-605-172-413-3 • *Düzeltilme*: Cemre Cemri

Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Sayfa Düzeni*: Gönül Göner

Birinci Basım: Aralık 2020

© Can Soyer, 2020; © Yordam Kitap, 2020

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)

Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Çağaloğlu - İstanbul

Tel: 0212 528 19 10 • W: www.yordamkitap.com • E: info@yordamkitap.com

www.facebook.com/YordamKitap • www.twitter.com/YordamKitap

www.instagram.com/yordamkitap

Baskı: **İnkılap Kitabevi Baskı Tesisleri** (Sertifika No: 44066)

Çobançeşme Mah. Altay Sok. No: 8

Yenibosna / Bahçelievler - İstanbul

Tel: 0212 496 11 11

MARKSİZM VE SİYASET
Yöntem, Kuram, Eylem

*Gezi'de kaybettiklerimize;
ve kazandıklarımıza...*

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	11
GİRİŞ: ZİNCİRE VURULMUŞ MARX	17
YÖNTEM: DİYALEKTİK	29
1 BAŞLANGIÇTA SOMUT VARDI	36
2 HEGEL'İN PALTOSU: BÜTÜNLÜK	55
3 EROS'A KARŞI SAPPHO: YAPI VE ÖZNE	68
KURAM: SINIF MÜCADELESİ	87
1 BEREKETLİ TOPRAKLAR: ÜRETİM TARZI VE TOPLUMSAL FORMASYON	94
2 GEOMETRİNİN AZİZLİĞİ: TEMEL VE ÜSTYAPI	106
3 MODERN PROMETHEUS: SINIF VE SINIF MÜCADELESİ	127
4 BÜYÜ BOZUMU: DEVRİM VE İKTİDAR	194
EYLEM: SİYASET	235
1 SEMPTOMLA ÖZDEŞLEŞME: SİYASAL MÜCADELE	242
2 EŞİTSİZ GELİŞİM, DEVLET VE DEMOKRASİ	282
3 ATEŞ ETME SIRASI BİZDE, MÖSYÖ BURJUVAZİ!	311
SONUÇ: TÜRKİYE İÇİN NOTLAR	346
KAYNAKÇA	375
DİZİN	381

ÖNSÖZ

Her kitabın bir öyküsü vardır. Önsözler de bu öykünün paylaşıldığı satırları oluşturur genellikle. Hazırlık sürecinde yaşananlar, yazımını zorlaştıran beklenmedik sürprizler, bir anda doğan fırsatlar ve en umutsuz anlarda çıkagelen yardımlardan söz edilir. Bu kitabın ise böyle bir öyküsü yok. Daha doğrusu, bu kitabın öyküsü bunlardan oluşmuyor.

Okumaya başladığınız bu kitabın yazılması neredeyse bütünüyle, Türkiye’de yürütülen siyasal mücadeleler çerçevesinde mümkün oldu. Kendini bildi bileli sosyalist hareketin içinde örgütlü mücadelede yer almış biri olarak, Marksizm ve onunla ilgili konularda sayısını hatırlamadığım kadar yazı yazdım, seminer ve panellere katıldım, eğitimler verdim. Ancak, hem kişisel tarihimdeki hem de sosyalist hareketteki bir dönemecin ardından yoldaşlarımla birlikte altına girdiğimiz sorumlulukların benim Marksizm kavrayışında bir dönüşüm yarattığını inkâr edemem.

Bu dönüşümün tarihsel göstergesi Gezi Direnişi’dir; kuramsal göstergesi ise Marksizmin devrimci bir biçimde siyasallaştırılmasıdır. Sözünü ettiğim dönemeçle başlayan yolculuk, sosyalist hareketin bütününde yarattığı etkiler bir yana, kendimi Türkiyeli bir Marksist olarak tanımama da neden oldu. Bu kiptaki her satırı, Türkiyeli bir Marksist olabilmenin heyecanı ve güveniyle kaleme aldım.

Bunları anlatmamın nedeni şu: Kuşkusuz, böyle bir duygu hissetmeden de tam olarak bu başlıklardan oluşan ve savları büyük ölçüde şimdikiyle aynı olan bir kitap yazabilirdim.

Marksizm, bu anlamda, o ya da bu ülkeye özgü olarak kuramsal yapısı ve mimarisi değişen bir sistem değil. Haliyle, bir Türkiyeli Marksizmden söz etmek de mümkün değil. Ancak, Marksizmi sadece bir bilgi olarak kavramayıp aynı zamanda onun ışığında siyasal mücadelelerin parçası olmak, kaçınılmaz olarak özel bir bağlanım gerektiriyor. Bu sayede, sosyalist kadrolar, yaşadığı ve mücadele ettiği topraklarda Marksizmin nasıl bir devrimci eylem kılavuzu olarak kullanılacağı sorusuyla baş başa kalıyor.

Bu sorularla boğuşmak ve böyle bir özgül bağlanıma sahip olmak, sosyalist hareketin kadrolarının asla endişe etmemesi gereken bir durum. Aksine, böylesi özgül bağlanımlara sahip olmayan bir kadro kuşağının, içinde mücadele ettiği ülkede devrimci bir hareket yaratması imkânsız olduğu gibi, Marksizmin gelişimine ve zenginleşmesine herhangi bir katkı koyması da söz konusu olamaz. Bu tür özgül bağlamlı sorular ve sorunlar, evet, Marksizmi Türkiyeli yapmaz ama sosyalist hareketin kadrolarını Türkiyeli kılar. Bunun, Marksizmin bir ülkede etkili bir siyasal mücadelenin kılavuzu olabilmesi için başlangıç koşullarından olduğunu düşünüyorum.

Velhasıl, bu kitapta Marksizmi genel özellikleriyle ve özetleyerek anlatmaktansa siyaset merceğinden bakıldığında görünen Marksizmi anlatmaya çalışmamın nedeni bu. Bu kitap, özünde, Marksizm ile siyaset arasındaki ilişkileri konu alıyor. Kitap boyunca, sonuç bölümü hariç, özel bir siyasal gündeme, hatta özgül bir siyasal bağlama bile değinmedim. Bu açıdan, Marksizm ve siyaset başlığına dair ileri sürdüğlerimin neredeyse tümü kuramsal bir düzeyde söylenmiştir. Ancak, dediğim gibi, Marksizm Türkiyeli olmasa da kadrolar Türkiyeli olmalıdır; bu anlamda, yazdığım her satırın altında Türkiye’de yürüttüğümüz siyasal mücadelelerin ve toplumsal dinamiklerin etkisi görülebilir. Sonuçta, bu kitap Türkiyeli bir Marksist tarafından yazıldı ve bunu bir bükülme olarak değil, bir özgülleşme fırsatı olarak görüyorum.

Kitabın esas olarak üç bölüme ayrılmış bir yapısı bulunuyor: Yöntem, Kuram ve Eylem. Bu üçlü yapı aynı zamanda Marksizmin de temel etkinlik alanlarını oluşturur. Marksizm, ne sadece yöntem ve kuram ne de sadece eylemdir; aynı anda ve aynı düzeyde bunların hepsidir. Bununla birlikte, kitabın bölümleri kendi aralarında uzanan bir güzergâh da oluşturuyor. Başka bir ifadeyle, kitabın ilk bölümleri daha soyut ve kavramsal bir düzeyde ilerlerken, ikinci ve üçüncü bölümlerin somutluk ve özgüllük boyutları artıyor. Bu güzergâhın Marksizmin mimarisine de denk düştüğü açıktır sanırım.

Marksizmde yöntemden kurama, kuramdan eyleme doğru gidersek, soyuttan somuta, evrenselden özgülü doğru da gitmiş oluruz. Tam da bu nedenle, bu kitapta ileri sürdüğüm savların ve değerlendirmelerin de baştan sona doğru aynı güzergâhı izlediğini söyleyebilirim. Yıllar sonra bu kitabı tekrar yazmaya kalksam birinci bölümü tamamen, ikinci bölümü de büyük ölçüde aynı savlar ve değerlendirmelerle yazardım sanırım; ancak üçüncü bölüme, hele hele onun da son kısımlarına doğru geldiğimizde aynı şeyi söylemem mümkün değil. Çünkü eylemin ya da siyasetin koşullarının ve dönüşümlerinin ele alınması, Marksizmin diğer boyutlarına kıyasla daha geçici, daha etkileşimli ve daha özgül belirlenimlidir. Dolayısıyla, bu kitap, Marksizm ve siyaset konusunu, özellikle de sonlara doğru belirgin bir özgül bağlamın içerisinde ele alıyor. Bu özgül bağlam, 2000’li yılları ve Türkiye’yi anlatıyor.

Sadece bu kitap için değil, 25 yıla yaklaşan yoldaşlığımız ve dostluğumuz için, ama en çok da benim gibi bir çırağa el verip ustalık ettiği için, teşekkür borçlu olduğum isimlerin başında Metin Çulhaoğlu geliyor. Sosyalizm mücadelesinde öğrendiğim hemen her şeyde Metin abinin izinin olmasını talihimin en parlak yanı olarak görüyorum. Bu kitabın yazarı ben olabilirim ama

“eser sahibi” biraz da Metin abidir. Biliyorum, kendisine olan borcumun kolay kolay ödenmesi mümkün değil. Ben de taksit taksit ödemeye uğraşıyorum.

Marksizm hakkındaki çalışmalarım da bir yazar olarak kaleme aldıklarım da tek başıma başardığım şeyler olmadı hiçbir zaman. Giriştiğim her işte, arkamda olduğunu hep hissettiğim ortak aklın ve ruhun verdiği cesaret vardı. Bu, elinizdeki kitap için de geçerli. Bir kısmı böyle bir kitap yazdığımdan haberdar bile olmadığı halde yol arkadaşlarımla paylaştığımız mücadelenin bana öğrettikleri ilerleyen sayfalarda görülecektir. Bu vesileyle, Türkiye İşçi Partili tüm yoldaşlarıma teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu kitabın hazırlanması sürecindeki rolleri nedeniyle özel olarak teşekkür etmek durumunda olduğum isimler de var elbette. Öğrencilik yıllarımızdaki ev arkadaşılığımızdan bugüne kadar Marksizm konusundaki heyecanımla beni de hep heveslendiren Ebru Pektaş’a; her günümü “Bugün devrim için ne yaptın?” sorusuyla taçlandıran ve bu sayede hayatımın tam merkezine oturan Erkan Baş’a; beni hep yeteri kadar “aydın” bulmadığını söyleyerek daha fazla çalışmama vesile olan Doğan Ergün’e teşekkür ediyorum.

Beni kitap yazarlığı için cesaretlendiren isimlerin arasında Hayri Erdoğan’ın hep özel bir yeri oldu. Hem cesaret veren sözleri için hem de kitabımın Yordam ailesinin parçası olmasının onurunu yaşattığı için Hayri abiye ve tüm Yordam Kitap emekçilerine gönül dolusu teşekkürlerimi sunuyorum. Kitabın ilk taslağını okuyup değerli yorum ve önerilerini paylaşma inceliğini gösteren sevgili Prof. Dr. Cem Eroğul hocama şükran borçluyum. Kendisinin ufuk açıcı önerilerinin tümünü yerine getirememiş olmak benim kusurumdur elbette.

Türkiye’de sosyalist hareketin kurutulamayan kaynağı olan gençlerin Marksizmle tanışmasını, devrimci coşkunluklarını Marksizmle derinleştirmelerini özel olarak önemsiyorum. Çünkü sosyalist hareket, en azından Türkiye’de, hep bir kuşak

karakteri göstermiştir. Şimdilerde yeni bir kuşağın boy verdiği görülüyordur. Bu kuşağın Marksist formasyonu edinmesi sadece onların değil, özellikle önceki kuşakların görevidir. Eğer farklı kuşaklar arasında kıyııcı değil de yaratıcı bir ilişki kurulabilirse ve sahneye çıkmaya hazırlanan bu kuşağın Marksizmle buluşması devrimci bir tarzda gerçekleşirse, sosyalist hareketin artık adımını atmış bulunduğu yeniden kuruluş sürecinin başarıya ulaşması kesinleşir. Bu yüzden bu kitabın en çok gençler tarafından okunmasını ve en çok da onlarda Marksizme karşı bir merak ve heves uyandırmasını diliyorum.

Elbette, Bengü ve Derin'e, aileme teşekkür etmem gerekiyor. Onlar olmasaydı, pek çok şey gibi, bir kitap yazmanın da tadı olmazdı.

GİRİŞ

ZİNCİRE VURULMUŞ MARX

Özgürlüğe kavuşmak için ne ıstıraplar çektin!
Ve bu son gayretle nihayet dirildin.

Sophokles – *Elektra*

Marksizmin tarihi, sınıf mücadelelerinin, ateşli kuramsal tartışmaların, strateji ve taktik arayışlarının, görkemli zaferlerin ve makus yenilgilerin tarihidir. Bir de hayal kırıklıklarının...

Hayal kırıklığı yaşayanların arasında Marx da vardır. Ömrünün yettiği günlerde tanık oldukları, onun ve can yoldaşı Engels'in sık sık hayıflanmalarına, sert uyarılarda bulunmalarına, kurdukları sistemi pespayeleştirenlere lanet etmelerine yol açmıştır. Sonrası daha da kötü olmuştur. Marksizm, devrimci eylemin ve işçi sınıfının iktidar mücadelesinin kılavuzu olmaktan çıkarılıp dünyayı akılla aynı hizaya getirmeye yeltenen bir skolastik alıklığın gerekçesine dönüştürülmüştür.

Bunun olması ancak Marx'ın düşüncesinin matlaştırılmasıyla, taşlaşmasıyla, dünyaya karşı kayıtsızlaştırılmasıyla mümkün hale gelebilirdi. Yani Marx zincire vurulmalıydı; öyle de yapıldı. Bunu yapan sadece burjuvazi olmadı. Marksizmi kendisine kılıf gibi geçirip sözüm ona ortodoksiyi temsil etme iddiasında olanlar da yaptı bunu.

Marx'ın zincire vurulmasının ve Marksizmin bir eylemsizlik felsefesine dönüştürülmesinin yolu, onun siyasetten koparılma-

sından geçiyordu. Marksizmin tek gerçekleşme biçimi olan siyaset, aynı zamanda onun canlılığının, gücünün ve sürekli gelişmesinin de koşuludur. Siysetsizleştirilmiş, eylemsizleştirilmiş, felç edilmiş bir Marksizm, ezberdeki cümleler ne kadar ortodoks görünürse görünsün, onun devrimci özüne ihanet edilmesinden başka bir anlama gelmez. Bu ihanetler, bambaşka amaçlar ve kaygılardan beslenmiş olsalar da Marksizmin tarihinde bir hayal kırıklığı zinciri olarak birbirine bağlanır.

Marksizmi siyasetten koparmaya, onun işçi sınıfının iktidar mücadelesinin kılavuzu anlamına gelen karakterini donuklaştırmaya çalışanlar er ya da geç devrimci eylemin duvarına çarparak dağılır. Tarihte böyle olmuştur; günümüzde de böyle olmaktadır. Marksizm papalarının pelteleşmiş vaazları, devrimci eylemin üretken ve girişken zorlamaları karşısında sönmeye başlamıştır. Kim ne derse desin, Türkiye, Türkiye’de yürütülen sınıf mücadelesi, Marksizmin devrimci özünün korunması konusunda yamsal bir görev üstlenmiştir.

Bu kitabın kendisini adadığı ve parçası olmaktan onur duyacağı görev budur.

Marksizm, hep söylenegeldiği için değil, gerçekten de bir siyasal eylem felsefesidir. O, baş döndüren bir hızla akıp giden tarihe, yaratılan ve yıkılan abidelerin gölgesindeki bir dünyaya, hırsın ve açgözlülüğün ezdiği insanlara seslenen bir çığıktır. Uyuşuk bedenleri ve hülyalı gözleri kanatırcasına sivrilmiş bir mızrak ucudur. Olağan akışı yırtıp tozun toprağın altında nefes almaya uğraşan gerçekleri gün yüzüne çıkaran tırnaklardır.

Bu nedenle Marksizmin sadece bir düşünce akımı olarak görülmesi değil, öncelikle bir eylem felsefesi olarak okunması, düşünülmesi, pratikleştirilmesi zorunludur. Marksizm sınıf mücadelesinin sürekliliğini kendi üstlendiği görevin de sürekliliği biçiminde kavradığı için tarihin her döneminde ve her coğraf-

yasında içsel bir itilimle siyasete doğru akmaya, somut eyleme dönüşmeye uğraşır.

Yaşadığımız çağın Marksizm tarafından çözümlenmeyi beklediğini söylersek elbette yanlış bir şey söylemiş olmayız. Ama eksik söylemiş oluruz: Çağımız esas olarak Marksizmin kılavuzluk ettiği devrimci eylem tarafından yıkılmayı, parçalanmayı, tarihten silinmeyi bekliyor. Kapitalizmin yarattığı vahşetin, yine kapitalizmin kendiliğinden çöküşüne doğru gittiğini düşünmek için hiçbir neden yok. Böyle bir çöküş işçi sınıfının siyasal eylemi olmadan söz konusu bile edilemez. İşte Marksizme, onun bir eylem felsefesi olarak karakterine en çok gereksinim duyduğumuz nokta burası. Marksizm, sinik tüccarlarının onu sergilediği rafardan indirilip dünya işçi sınıfına ışık tutacağı mevzilere yeniden yerleştirilmelidir.

Bu kitapta baştan sona ele alınan tüm konular tek bir mercekten bakılarak tartışıldı. O mercek, siyaset ve siyasal mücadeledir. Bu, kitabın yazarı olarak benim seçimim değil, tümüyle Marksizmin özü ve niteliği tarafından dayatılan bir koşuldur. Çünkü Marksizm, siyaset açısından bakılmadan da incelenebilir, okunabilir, konuşulabilir elbette ama onu sınıf mücadelesinin kılavuzu olarak anlamak, yani eylem felsefesi karakterini korumak için siyaset ve siyasal mücadele dışında bir mercek seçilemez.

Ne yazık ki Marksizmin tarihsel gelişiminde Türkiye sosyalist hareketinin payına düşen, siyasetteki deneyimini Marksizme, Marksizmdeki derinleşmesini ise siyasete taşımamak olmuştur. Oysa, ülkemizdeki mücadele tarihi, her iki başlıkta da küçümsenmesi imkânsız bir deneyim ve derinliğe sahiptir. Bu kitapta biraz da Marksizmle siyasetin ilişkisini göstermekle kalmayıp bu ikilinin süreklileşmiş diyalogunu sağlamanın en ivedi görevlerden biri olduğunun altını çizmeye çalıştım.

Siyaset denildiğinde ise Marksizmle ilişkisi açısından hiç hatırdan çıkarılmaması gereken iki saptamaya yer vermek gerekiyor. Bunlardan ilki, Marksizmi ilgilendiren siyasetin, esas olarak, belirli koşullar çerçevesinde yürütülen mücadele pratiğinin içeriği anlamına gelmesidir. Sınıflar, devlet, devrim gibi konular kuram düzeyinde incelenip çözümlenmiş olsa da bunların somut bir ülke ve zaman bağlamında nasıl biçimleneceğinin özel bir kuramı olmamıştır. Dahası, tüm bunlar hakkında kuramsal düzlemde ve kapitalizmi bir dünya sistemi olarak düşünürsek küresel ölçekte söylenebileceklerin de bir sınırı vardır. Temel kavram ve olgulara dair genel belirlenimlerin ötesine geçmeye çalıştığımız anda, özgülün belirlenimleri, tikelin içeriği kendini dayatır. Bu açıdan, siyaset her zaman özgül bağlamlı bir etkinliktir ve Marksizm açısından siyaseti anlamlı kılan da budur.

İkincisi ise doğası gereği siyasetin bir kuramın sahip olamayacağı hareketlilik hızına sahip olmasıdır. Sonuçta siyaset sadece belirli olguların değil, aynı zamanda belirli öznelerin de işin içinde olduğu bir etkinliktir. Dolayısıyla, siyasetin yürütüldüğü somut zemin her yandan farklı öznelerin müdahalelerine ve etkilerine açıktır. Bu açıklık içinde, hem siyasetin konuları, temaları, hedefleri hem de araçları, planları, sıralaması sık sık değişiklik gösterir. Bütün bunlara bakarak siyasal bağlamın her değişimini kurama da yansıtmaya çalışmak hata olur. Siyaset elbette yarattığı sonuçlar açısından Marksist kurama da yansır; ancak bu yansıma eşzamanlı ve dolayız değil, belirli tarihselliklerin sonucunda ve yöntem dolayımıyla gerçekleşir. Henüz kurama yansımadağı için herhangi bir siyasal hamleden geri durmanın gereği olmadığı gibi, her siyasal hamlenin mutlaka ve kesin olarak kurama yansımalarını beklemenin de gereği yoktur.

Bütün bunlar, Marksizmde siyasetin çok önemli olduğunu değil, daha da ötesini, siyasetin onun zorunlu etkinlik tarzı olduğunu anlatır. Siyasetin toplumda ve Marksizmin iç mimarisinde tuttuğı yer, başka hiçbir düzeyin sahip olmadığı belirle-

nimler içerir. Toplumun dönüşümü gibi, Marksizmin pratikleşmesi de siyaset aracılığıyla mümkün olur. Eğer böyle olmasaydı, özel bir yöntem ve derinlikli bir kuramdan oluşan bir sistem olarak Marksizm bir düşünce akımı sıfatıyla yine olurdu ama onun devrimci eyleme dönüştürülebileceği bir kanal bulunmazdı. Marksizmin esas gayesi var olan gerçekliği dönüştürmek, yani 11. Tez'in dediği gibi dünyayı değiştirmek olduğu için, kurucuları en başından itibaren saf düşüncenin başkalaşarak eyleme dönüşmesini sağlayan bir kanal olarak siyaseti işaret etmişlerdir.

Hem Marksizmden hem de siyasetten söz eden bir kitapta Lenin'den ve Bolşevik deneyiminden hiç söz edilmemesi biraz tuhaftır gerçekten de. Bütün kitap boyunca bir iki alıntı dışında Lenin'den hiç söz etmedim. Bunun nedeni Lenin'i ve onun Marksizm anlayışını önemsememem değil. Tam tersine, burada sergilemeye çalıştığım Marksizm yaklaşımının belirgin biçimde "Leninist" olduğunu düşünüyorum. Lenin, Marksizmde siyasetin özgül yerini ve rolünü tanımlamış ve Marksizme katkılarının en önemlisi bu olmuş bir "geç kurucu" dur.

Ancak, yine de bu kitapta Lenin'den hiç söz etmemiş olmanın nedenleri var. İlki, Marksizmin Lenin olmadan da hemen hemen aynı biçimde yorumlanabileceğini düşünüyorum olmam. Diğer bir deyişle, kendimizi sadece Marx ve Engels'in kaleminden çıkanlarla sınırlasak dahi siyaset ve siyasal mücadele konularında benzer noktalara ulaşabiliriz. Nitekim birkaç yerde, Marx'ta bulunmadığı genel olarak kabul edilmiş ve Lenin'le özdeşleştirilmiş ikili iktidar, parti, sovyet tipi örgütlenmeler gibi kavramların ipuçlarının Marx'ta da açıkça görülebildiğini göstermeye uğraştım. Bu, Marx ile Lenin arasında geçen yıllarda yaşananların ve somut koşullardaki farklılıkların önemsiz olduğu anlamına gel-

miyor elbette. Ancak, Marksizme bir stratejik yaklaşım kazandıran çözümlerinin salt Lenin’le sınırlı olduğu biçimindeki yavan algının geçersizliğinin görülmesi gerekiyor.

İkinci gerekçem ise Lenin konusunda gösterdiğim kıskançlıktır. Bu kitapta Marx’a ve Marksizme ilişkin olarak yapmaya çalıştığım şeyi Lenin ve Leninizme dair de yapmak istiyorum. Dolayısıyla, Lenin’le ilgili sözlerimi, değerlendirmelerimi ve yorumlarımı başka bir kitaba saklamayı, o kitabın içeriğini burada harcamamayı seçtim. Çünkü Marx’tan sonra, kendi safındaki-lerin sığınağına maruz kalan ve takipçilerinden bir hayal kırıklığı zinciri oluşturmak mümkün olan bir kişi daha varsa, o da Lenin’dir.

Marksizmin gelişimi ve tarihi içinde Batı’da üretilen yorum ve değerlendirmelerin belirgin bir ağırlığı olduğu inkâr edilemez. Bu, sadece Marx ve Engels’in de birer Batılı düşünür olmasının ötesinde, Batı kültürü ve düşüncesinin baskınlığıyla da ilgilidir. Türkiye’nin de büyük ölçüde Batılı olduğunu düşünüyorum. Dolayısıyla, Batı’da Marksizmle ilişkili olarak yürüyen tartışmaların Türkiye’ye de yansımaması beklenemez.

Batı’da Marksizm hakkında üretilen düşünce ve değerlendirmelerin çok değerli ve öğretici olduğu açık. Bu kitapta da Marksizmin özgün kaynakları dışındaki esas beslenme kanalının Batı’da yürütülmüş Marksizm tartışmaları olduğu fark edilecektir. Bununla birlikte, Batı’daki Marksizm tartışmalarından hareketle çeşitli akımların ayırt edilmesinin (*en azından, artık*) hem gereksiz hem de imkânsız olduğunu düşünüyorum. Türkiyeli Marksistlerin de Batı’daki tartışmalara bakarak saf seçmek yerine Marksizmin özgün kaynaklarına kendilerinin özgül belirlenimleriyle birlikte yönelmeleri gerektiğine inanıyorum. Felsefe ya da bilim alanlarında Batılı Marksizmin özel bir gelişkinlik taşıdığı doğrudur ancak Marksizmin tek gerçek-

leşme biçimi olarak siyasette bir devrimci damar aranacaksa Türkiye'nin Batı'daki Marksizm yorumlarına kıyasla çok daha devrimci bir geleneğe sahip olduğundan eminim. Bu birikim, Marksizme dair çalışmaları her şeyden çok besleyebilecek bir kaynak olarak görülmelidir.

Yine de Batı'daki Marksizm tartışmalarında yakınlık duyduğum isimler ve akımlar olduğunu söyleyebilirim. Kitap okunduğunda da görülecektir ki, yapısalcı ekole ve onun uzantılarına karşı belirgin bir mesafe taşıyorum. Buna karşılık, tarihselci ekolün Marksizm yaklaşımını kendime daha yakın görüyorum. Bu, Poulantzas gibi yapısalcı düşüncenin önde gelen isimlerinden birinin yorum ve değerlendirmelerini kullanmamı engellemediği gibi, Thompson gibi tarihselci düşüncenin önde gelen isimlerinden birinin her dediğini benimsediğim anlamına da gelmiyor. Bir kez daha belirtmem gerekirse, Marksizmin eriştiği gelişkinliğin ve özel olarak da Türkiyeli Marksist birikimin Batı'daki saflaşmalara paralel biçimde konum almayı gereksizleştirdiğini düşünüyorum. Marksizmin tarihinde hangi acil ve yakıcı ayrımları tetiklemiş olurlarsa olsunlar, günümüzde Gramsci'ci, Althusser'ci ya da Troçki'ci, Buharin'ci veyahut Luxemburg'cu Benjamin'ci gibi Marksizmlerden söz edilmesini anlamsız buluyorum. Postyapısalcılığı ya da Yeni Sol gibi akımları ve temsilcilerini ise, zaten, Marksizmin dışında kabul ediyorum.

Kitap üç ana bölümden oluşuyor ve her bir bölüm kendi içinde alt bölümlere ayrılıyor. Hem üç bölüme ayırırken hem de bölümleri kendi içinde ayırırken Marksizmin tüm başlıklarının ve alanlarının içerildiğini söylemem mümkün değil. Marx ve Engels'in uzun uzun incelediği, tartıştığı, hatta hakkında makale ve kitaplar yazdığı konuların bazılarında lafzi düzeyde bile yer vermedim. Zira burada bir ansiklopedi hazırlamaya değil, siyaset

merceğinden bakıldığında Marksizmin nasıl görüldüğünü ve hangi temel savları içerdiğini göstermeye çalıştım.

Birinci bölüm “Yöntem: Diyalektik” başlığını taşıyor. Marksizmin yöntemi sorulduğunda, doğal olarak, akla gelen ilk yanıt diyalektik materyalizm olur. Buna itiraz edecek ya da tümüyle yanlış olduğunu söyleyecek değilim. Ancak bu tamlamanın sorunu, anlamının altını çizecek vurgunun eksik olmasıdır. Ben ise materyalizmi Marksizmin felsefi tutumu (*ya da kampı diyelim*), diyalektiği ise yöntemi olarak vurgulama ihtiyacı hissediyorum. Marksizme esas karakterini veren ve Marx tarafından özel olarak geliştirilen alanın da diyalektik olduğunu düşünüyorum. İlgili bölümde de değindiğim gibi, materyalizm Marx açısından zaten verili bir zemindir; o en genç yıllarından itibaren materyalist kamptadır. Onun aradığı ve kurmak için yıllarını harcadığı şey bu materyalizmi de devrimcileştirecek yöntemdir. Aradığını diyalektikte bulmuştur. Bu nedenle, her ne kadar görünür kavgalar Hegel’e karşı verilmiş olsa da Marksizmin örtük kavgasının materyalizm içi bir kavga olduğuna da inanıyorum.

Yöntem, tanım gereği, felsefenin kavramları ve araçlarıyla çalışan bir alandır. Marksizmde de yöntemin çalıştığı alan epistemoloji ve ontoloji önceliklidir. Diğer bir deyişle, öz ile görüngü, bütün ile parça, özne ile yapı gibi kavramlar ile bunlar arasındaki ilişkilerin nasıl tanımlanacağına dair tüm savlar, esasında epistemoloji ve ontoloji alanlarına yöneliktir. Bu alanlarda Marx’ın materyalizmi materyalizm olarak geliştirmeye uğraştığından söz edemeyiz; onun yaptığı, materyalizmin epistemolojik ve ontolojik varsayımlarını yeniden ele almak, bunlara bir bilimsel yöntem kazandırmak ve (*belki de Hegel’in yanı sıra*) materyalizmi de ayakları üzerine oturtmak olmuştur.

Yine de yöntemin önemi sadece buradan kaynaklanmaz. Yöntem, felsefeye en yakınsayan bu çalışma alanı, siyasete doğru atılan ilk adımı oluşturur. Marksizmde varlık ile düşünce ya da yapı ile özne, salt kendilikleri olarak ele alındığında henüz

Marksist niteliğini kazanmış sayılmazlar. Onun özelliği, bunlar arasında bir bağ olduğunu söylemek de değildir. Marksizmi ayırt eden, bu iki olgu arasındaki bağın ancak pratik tarafından sağlanabileceğini ve bu pratiğin de doğasında hem özneyi hem de yapıyı barındırdığını göstermektir. Bu, doğaları birbirinden farklı olguları etkileşime geçirmek yerine, aynı doğayı paylaşan karşıtların etkileşimini kavramsallaştırmak olarak görülmelidir. Bütünlük yaklaşımı tam da burada devreye girerek, yapıyı, özneyi ve onlar arasındaki ilişki olarak pratiği de tarihin doğasına yerleştirir. Uzun boylu açıklamaya gerek yok; bu pratik, gerçek toplumsal yaşamda siyasetten başka bir biçim alamaz.

İkinci bölüm “Kuram: Sınıf Mücadelesi” başlığını taşıyor ve kitabın en uzun bölümünü oluşturuyor. Marksizmde kuram, az önceki yöntem ışığında çözümlenen ve kavranan gerçekliğin sergilenmesini ifade eder. Dikkat edilmesi gereken, kuramın gerçeği yansıtmak yerine onu sergilemesidir. Bu da maddi gerçekliğin çeşitli yöntemsel işlemlerden geçirilerek önce ayrıştırılması, sonra da birleştirilmesi, yani özgül ve evrensel belirlenimleri ile bütünleştirilmesi anlamına gelir. Dolayısıyla, bir kuram, gerçekliğin tüm ampirik çeşitliliğini içermemekle birlikte onun en gerçek halini ortaya serer. Gerçekliğin dönüştürülmesi, öncelikle onun tanınmasına ve tanımlanmasına bağlı olduğu için, Marksizmin kuram alanında yürüttüğü etkinlik ve vardığı sonuçlar, hem felsefede hem de siyasette vazgeçilmez başvuru kaynağı konumundadır.

Bölümün alt başlıklarından da hissedilebileceği gibi, Marksizm sınıf mücadelesini bir gün patlayıverecek bir ihtimal olarak görmez. Sınıf mücadelesi kapitalizmin yapısına içkindir; her anda ve mekânda hazır ve etkindir. Bu yüzden, kuramın bizzat kendisi sınıf mücadelesinin biçimini alır. Marksizmin bir devrim kuramı değil sınıf mücadelesi kuramı olması da buradan gelir. Sınıf mücadelesinin belirli özgül koşullar altında alacağı biçim elbette kuram tarafından öngörülemez. Ama halihazırda

yürütülen tüm çalışmaların, kaybedilen ve kazanılan her şeyin sınıf mücadelesi hanesine kaydedildiği söylenebilir.

Anlaşılır nedenlerle, Marksist kuramın tam orta yerinde sınıf ve sınıf mücadelesi yer alır. Bu, hem kavramsal hem de yöntemsel olarak merkezdir; tüm damarların toplandığı yürektir. Ancak, sınıf mücadelesi bir kuramsal olgu olmanın ötesinde gerçekten var olan bir şey, her birimizin gündelik yaşam içinde karşı karşıya kaldığı bir deneyim olduğu için, sınıf mücadelesine dair söylenecek sözler ilk birkaç adımdan sonra ister istemez özgül bağlama yerleşmeyi gerektirir. Üretim tarzı ile toplumsal formasyon düzeyleri arasında çözümlemenin başkalaşimleri ya da temel ile üstyapı alanlarının ilişkileri ve sonuçları gibi konular bu nedenle Marksist kuramda önemli bir yer tutar. Elbette, yapısal soyutlamalar olarak değil, sınıf mücadelesinin özgül bağlamlardaki biçimlenişini anlamaya yarayan çözümleme düzeyleri olarak.

Üçüncü bölüm “Eylem: Siyaset” başlığını taşıyor ve kitabın içinde bulunduğumuz dünya ile ilgili saptamalarını da içeriyor. Kuşkusuz, bu saptamalar da yine kuramsal düzeyde ele alınmıştır, ancak Marksizmin kategorik bir buyruğu olan eylemin özgül biçimi olarak siyasete genel bir çerçeve çizmeyi de sağlarlar. Siyasetin çok değişken, hızlı ve birden fazla parametreyle ilişkili doğası, onun tümüyle rastlantısal ve talihe göre yön değiştiren bir pratik olduğu anlamına gelmiyor. Tam tersine, siyasetin tüm dinamizmi kendi belirleyenleriyle kurduğu özgül ilişkiden kaynaklanıyor. Dolayısıyla bu belirlenimleri saptamak ve ayırtırmak Marksist kaynaklı bir siyaset pratiğinin ilk koşulunu oluşturuyor.

Siyaset boş bir mekânda değil de verili toplumsal ilişkiler içinde yürütülen bir etkinlik olduğu için, onun gündemlerinin de keyfi biçimde seçilmesi pek mümkün olmaz. Elbette, bir siyasal özne, gücüyle orantılı olarak gündemi belirleme yetisi kazanabilir, ancak bu siyaset alanının öznenin at koşturabildiği bir alan olduğu anlamına gelmez. Siyasetin hangi gündemlerinin öne çıkacağı, hangi toplumsal sorunların yakıcılaşacağı ve kitlesel öl-

çekte dinamizm kazanacağı gibi soruların da önceden verilebilecek bir yanıtı olamaz. Bütün bunlar, kendi somut gelişimi içinde biçimlenmiş olan bir ülke ve dönem çerçevesini gerektirir. Sınıf mücadelesinin genel koşulları ve siyasal öznelerin etkinlikleri ile birleşince, her özgül bağlamda siyasetin gündemleri kendine özgü biçimde oluşur. Bu tabloyu kuramsal düzeyde düşünebilmenin ve çözümleyebilmenin tek yolu, onu eşitsiz gelişim başlığı altına ele almaktır.

Siyaset söz konusu olduğunda en öne çıkan olgulardan biri de devletin etkinlik tarzıdır. Marksizm, devletin hem sınıf aidiyetini hem de görelî özerkliğini aynı anda kabul eden bir yaklaşıma sahiptir. Bu iki niteliğin kuramsal düzeyde birleştirilebilmesi elbette mümkündür ve Marksizmde de bu sağlanmıştır. Ancak devletin hem bir sınıf aygıtı olarak hem de görelî özerk bir aygıt olarak işlevlerinin neler olacağı ve bu işlevlerin nasıl bir bütünlük kazanacağı da yine özgül bağlamlar içerisinde çözümlenebilir. Benzer bir durum demokrasi konusunda da geçerlidir. Demokrasi, Marksizm içinde hem tarihsel gelişimi açısından hem de sınıf mücadelelerindeki rolü açısından ele alınmıştır. Yine bu iki başlık kuram düzeyinde olabildiğince bütünleştirilmiştir, ama sadece olabildiğince. Demokrasi sorununun hangi biçimlere bürüneceğini, hangi başlıklarla birleşeceğini, ne ölçüde yakıcılaşacağını ve sınıf mücadelesinde özel bir rol üstlenip üstlenmeyeceğini karara bağlayacak bir kuramsal açıklama yoktur. Siyasetin özgül bağlamını oluşturan bu tür sorunlar karşısında gözlerin çevrilmesi gereken yer somut zaman ve mekân belirlemeleridir.

Kitabın sonuç kısmı “Türkiye İçin Notlar” başlığını taşıyor ve diğer üç bölümden farklı bir yapı ve üslup sergiliyor. Diğer ülkelerde olduğu gibi, Türkiye’de de Marksizmin esas sahibi sosyalist harekettir. Dolayısıyla, Marksizmin Türkiye bağlamında değerlendirilmesi kaçınılmaz olarak Türkiye sosyalist hareketinin değerlendirmesinden yola çıkmak durumundadır. Sosyalist

hareketimizin içinde bulunduğu koşullarda birden fazla konu ve soruna odaklanmış bir özeleştiri süreci inkâr edilemeyecek bir gereksinim halini almıştır. Kuşkusuz, böylesi bir özeleştiri sürecinin soyut şemalar ve beklentiler çerçevesinde değil, dünyanın ve ülkenin somut koşulları ile bu koşulların sosyalist hareketin karşısına çıkardığı imkânlar çerçevesinde yürütülmesi gerekir. Bir gereksinim olduğunu ileri sürdüğüm bu özeleştirel etkinliğin hem itici gücü hem de sonucu sosyalist hareketimizin yeniden kuruluşudur ve hem hayli kapsamlı hem de kolektif bir çabayı gerektirir. Sonuç bölümünde, böyle kapsamlı bir değerlendirmeye girişmek yerine ivedilik taşıdığını düşündüğüm sorun alanlarına kısa (*kısmen de sivri*) değinilerde bulunmaya çalıştım. Kuşkusuz, neyin ivedilik taşıdığı tümüyle kişisel ölçüt-lere göre belirlenmiştir.

YÖNTEM:
DİYALEKTİK

Engels, 1895 yılında Werner Sombart'a yazdığı mektupta şöyle diyordu: "Marx'ın anlayışı, bir doktrin değil bir yöntemdir. Hazır dogmalar vermez, daha ileri araştırmalar için ölçütler ve bu araştırmalar için yöntem verir."¹

Birkaç on yıl sonra, Macar Marksist György Lukacs ise, "Diyelim ki Marx'ın tüm söylemlerinin nesnel yanlışlığı araştırmalarla tek tek ve kusursuzca kanıtlanmış olsun, o zaman her ciddi Ortodoks Marksist bu yeni sonuçları kayıtsız şartsız kabul edecek, Marx'ın bütün tezlerini –Ortodoksluğundan vazgeçmeye bir an bile zorlanmaksızın– tek tek ret edecektir," dedikten sonra cümlesini şu sözlerle tamamlıyordu: "Ortodoksluk yalnız ve yalnız yöntem konusundadır."²

Engels ile Lukacs'ın sözlerinin Marx'ın yönteminin altını çizme kaygısı taşıdığı açık. Yine de Lukacs'ın bu vurguyu yapış tarzının akla düşürdüğü bir soru var: Gerçekten de tüm "söylemlerinin" ve "tezlerinin" yanlışlığı nesnel olarak ve araştırmalarla kanıtlanmış bir düşünürün yöntemine neden bağlı kalınsın ki? Kendisine dayanılarak ortaya atılan savlar tümüyle yanlış çıkan bir yöntemin doğruluğu ve geçerliliği nasıl ileri sürülebilir? Dahası, böyle bir yöntem ne işe yarar?

Lukacs'ın kastınının bu olmadığını biliyoruz elbette. Üstelik, bizzat Marx da vardığı sonuçların ve ileri sürdüğü savların zamandan ve mekândan bağımsız bir mutlaklık taşıdığını iddia etmeyi hiç düşünmezdi muhtemelen. Marksizme gücünü ve üstünlüğünü veren unsurların başında yönteminin geldiği de tartışma

1 Friedrich Engels, "Werner Sombart'a mektup, 1895", *K. Marx-F. Engels Seçme Yazışmalar 2*, Sol Yayınları, Ankara, 1996, s. 315.

2 György Lukacs, *Tarih ve Sınıf Bilinci*, Belge Yayınları, İstanbul, 2014, s. 70.

götürmez bir gerçek. Zira bu yöntem, kendi sonuçlarının ve savlarının yanlışlanması durumunda, onların neden yanlışlandıklarını da açıklayabilmek gibi bir yetkinliğe sahip.

Yine de Marksist yöntemin bu “özdüşünümsel” yanının parlaklığı, Marksist kuramın ve devrimci siyasetin gölgede kalmasına neden olmamalı. Daha açık bir deyişle, Marx’ın özgün yöntemiyle vardığı sonuçların ve ileri sürdüğü savların yanlışlanması her zaman olası olsa da şu ana kadar bunların çok büyük bir bölümü ne yanlışlanmış ne de geçersizleşmiştir. Marx, sadece yöntemiyle değil, kuramı ve eylemiyle de hâlâ çok şey anlatmaktadır.

Odağına Marksist yöntemi alan bu bölüme böyle başlamak tuhaf görünebilir. Oysa amacım, Marksizmde yöntemin değerini ve rolünü azaltmak değil; tam tersine, Marksist yöntemin derinliğinin ve açıklayıcılığının altını çizmek ve geçerliliğinin hâlâ sürdüğünü göstermek. Ama bunu yaparken de Marksizmi bir yönteme indirgemekten kaçınmak.

Genel yaklaşıma göre, Marksizmin yöntemi felsefeden, özellikle de Hegel’de doruğuna varan klasik Alman felsefesinden ve Feuerbach’ın bu yaklaşıma yönelttiği sivri eleştirilerden türemiştir. Marx, Hegel’in eleştirisini Feuerbach’tan, Feuerbach’ın eleştirisini ise Hegel’den hareketle yapmış; Hegel’in diyalektiği ile Feuerbach’ın materyalizmini özgün bir biçimde sentezlemiş ve bugün diyalektik materyalizm olarak anılan Marksist yöntem bu yolla doğmuştur.

Bu sentez süreci Marx’ın takipçileri tarafından yorumlanırken hangi unsurun ne kadar ağırlık taşıdığı devamlı bir tartışma konusuna dönüşmüştür. Marksist yöntem diyalektik ile materyalizmin eşit ölçüde karıştırılması anlamına mı gelir? Yoksa, diyalektiğin materyalizmi ya da materyalizmin diyalektiği gölgede bıraktığı bir yöntem midir?

Ortaya atılan yanıtların hepsi yanlış olmak zorundadır çünkü sorunun kendisi yanlıştır. Soru yanlıştır çünkü materyalizmin karşısına idealizmi değil, diyalektiği çıkarmaktadır. Böyle

olunca da sanki Marx birbirine zıt iki felsefi akımı sentezlemiş gibi bir sonuç çıkmaktadır. Oysa diyalektik, materyalizmin eşleneni ya da antitezi değil, onun yöntemidir. Ve ileride sınırlı da olsa değinmeye çalışacağım gibi, Marx, materyalizmi Feuerbach sayesinde keşfetmemiştir. Dahası, Marx, Feuerbach'ın materyalizmiyle sıkı bir polemik ve onun yadsınması aracılığıyla kendi kuramına giden yolu açmıştır.

Belki de bu nedenle, kendisinden sonraki yorumcuların bir kısmı Marx'ın Hegelci olup olmadığını tartışırken, kimse onun aslında Feuerbach'çı olduğunu iddia etmemiştir. Buradan hareketle Feuerbach'ın önemsiz bir düşünür olduğunu ve Marx üzerinde etkisi olmadığını söyleyemiyorum elbette. Feuerbach Marksizmin kuruluşunda son derece önemli bir rol oynamıştır ama bu rol Hegel'in oynadığı rolün simetriği değildir. Materyalizmin temel önermeleri de idealizm karşısındaki sert eleştirileri de Marx tarafından zaten biliniyordu. Feuerbach'ın, Hegel'in idealist bir öğrencisini aydınlatıp materyalizme kazandırdığını düşünmek için hiçbir neden yok. Kabalaştırmak pahasına şöyle de ifade edebilirim: Marx, Hegel'de kullanabileceği bir yöntem, Feuerbach'ta ise yöntemini üzerinde sınavacağı bir konu bulmuştur.

Eğer bu doğruysa, Marx'ın sürekli bir biçimde Hegel'e ve idealizme karşı savaş içinde olduğunu anlatan popüler biyografilerin gizlediği bir gerçek var demektir: Marx, Hegel idealizminden çok, kendisinin de bir parçası olduğu felsefi akımla, yani materyalizmle kavga etmiştir. Marx, klasik materyalizmin dolaysızlığı ve eylemsizliği karşısında sürekli çileden çıkmış; üstelik sadece Feuerbach'la değil, kendi düşüncelerini benimsediğini söyleyen yoldaşlarıyla da bu nedenle sık sık kavga etmiştir.

Marx hakkındaki biyografilerin popüler teması bu olsa ve bizat Marx'ın kendi gençlik eserleri Hegel eleştirileriyle dolu olsa da Marksizmin doğum sürecinin idealizmin materyalist eleştirisi değil, materyalizmin diyalektik eleştirisi olduğunu iddia edeceğim.

Çünkü Marksist yöntemin esas gücünün ve yetkinliğinin varlık-düşünce sorununa getirdiği çözümden çok, gerçekliğin pratik aracılığıyla kavranıp dönüştürülmesini mümkün kılan devrimci niteliğinde yattığını düşünüyorum. Bu nedenle, Marksizmin sadece bir yönleme, yöntemin de sadece felsefi bir tutuma indirgenmesinin yanlış olduğunu söylemek durumundayım.

O halde, Marksist yöntemin felsefenin ötesine uzanan, kurama ve eyleme de ulanıp yön veren bir kapsama sahip olduğunu söyleyebiliriz. Kuşkusuz, Marksist yöntem basit bir kılavuz değil; Marx da yönteminin derli toplu bir sunumunu ve açıklamasını hiçbir zaman kaleme almadı. Bütün bunlar Marksist yöntemin anlaşılmasını ve ortaya serilmesini zorlaştırıyor; aynı zamanda Marksist yöntem üzerinde ciddi tartışmaların doğmasına ve itirazların birbirini kovalamasına neden oluyor.

Bu zorlukların hiçbiri aşılmaz değil elbette; ancak, Marx'ın yönteminin öğrenilmesi onun kullanılmasından bağımsız olmaz. Marksist epistemolojinin kuralı olan bilgi süreci ile pratiğin birliği, Marksizmin kendisine dair bilginin ediniminde de geçerlidir. Demek ki, Marksist yöntemin öğrenilmesi için gösterilen çabanın kuram ve eylem bağlantılarını hesaba katması gerekir. Marksist yöntem, önce soyut olarak öğrenilen, sonra da sahada uygulamaya geçilen bir bilgilenme türüne benzemez. Onun bazı özellikleri kendisini kuramda ve eylemde açığa vurur; bazı çelişkileri ise kuramda ve eylemde çözülür. Bu nedenle, Marksist yöntemin kurama ve eyleme uzandığı, hatta zaman zaman kuram ve eylem haline geldiği özgül hareketin kavranması birincil önemdedir.

Marksizmin bir yönleme indirgenmesinin yanlış olacağını söylemiştim. Bu, Marksizmde yöntem dışında da çok değerli unsurlar olduğunu söylemek değildir sadece. Bizzat yöntemin kuramda ve eylemde var olduğunu, kuramın ve eylemin de yöntemde içerilmiş olduğunu söylemektir. Bu nedenle, Marksizm edininiminin bir bütün olduğunu hatırdan çıkarmamak gerekiyor. Bu

bütünlüğün düşüncede ve pratikte sağlanmaması, yani aynı anda hem düşüncede derinleşerek hem de eylemde genişleyerek hayata geçirilmemesi durumunda Marksizm adına oldukça sorunlu kuramsal ve siyasal konumlara düşüleceğini belirtmeye gerek yok.

Bu bölüm, kuşkusuz, Marksist yöntem hakkında söylenebileceklerin hayli sınırlı bir kısmını içerecek. Marx'ın hem kuramsal çalışmalarında hem de siyasal çözümlemelerinde işe koştuğu yöntemsel işlemlerin ve kavram setinin mümkün olduğu kadar yalın bir sunumunu yapmaya çalışacağım. Her yalınlaştırma belirli ölçüde basitleştirmeyi getirirse de Marksist yöntemin zenginliğinden ve derinliğinden fazla feragat etmemeye gayret edeceğim.

Yöntem tartışmasını üç alt başlıkta ele alacağım. Somut-soyut, öz-görüngü, soyutlama gibi kavramlar ile bunlar arasındaki ilişkiler, bu kavramlar aracılığıyla Marx'ın gerçekleştirdiği yöntemsel işlemler ve bütünlük kavramı ile bu kavramın Marksist yöntem açısından taşıdığı analitik önem ilk iki alt başlığı oluşturuyor ve büyük ölçüde birbirine bağlı konular. Üçüncü alt başlıkta ise özne ve yapı kavramları ile bunların ilişkileri ele alacağım. Bu üç alt başlıktaki tartışmaların Marksist yöntemin tamamını olmasa bile en esaslı boyutlarını ortaya sereceğini sanıyorum. Aynı zamanda yöntem başlığının buradaki ele alınma tarzının, kuram ve eylem başlıklarına uzanan yolları göstermesini, hatta bizi o yollara itmesini de umuyorum.

BAŞLANGIÇTA SOMUT VARDI

Doğa gizlenmeyi sever.

Herakleitos

Her yöntem bir dizi kavramdan ve bu kavramlar arasındaki ilişkilerin tanımlanmasından oluşur. Kavramlardan oluşması yönetime belirli bir zorluk katar. Ancak esas zorluk, kavramlar arasındaki ilişkilerin niteliğinden kaynaklanır. Çünkü bu ilişkiler, duyuşal şeyler değildirler ve ancak soyut olarak düşünülebilirler. Bu söylenenler Marksist yöntem için de geçerlidir elbette.

Marksist yöntemin başlangıç noktası *somuttur*. Ancak somut da esasında bir kavramdır. Somut derken Marx'ın kastettiği, zaman zaman “gerçek öncüller”, “yaşayan insanlar”, “duyuşal nesnelere” gibi sözcüklerle tanımladığı yalın gerçekliktir. Materyalist felsefenin temel savında olduğu gibi, insan bilincinin dışında bir gerçeklik vardır ve bu gerçeklik sayısız/sonsuz unsurdan oluşur. Gerçekliğin insan bilincinden bağımsız olmasının iki anlamı vardır. Birincisi, insan bilinci onu kavramasa da gerçeklik bizim dışımızdaki varlığını korur. İkincisi, insan bilinci kendi dışındaki gerçekliğin tamamını bilemez. İnsanın gerçeklik hakkında edindiği bilgi ile gerçekliğin tamamının bilgisi arasında asimptotik bir ilişki bulunur. İşte somut, bu sonsuz unsurdan oluşan ve insan bilincinin dışında var olan gerçekliğin kavramıdır.

Marksist yöntemin ve aynı zamanda Marx'ın materyalizm anlayışının ayırt edici yanlarından biri, insan bilinci dışındaki